

אלוהים ועוברי האורח

שלושה חלקים יש בפרק יח, הפותח את פרשתנו, וטיב היחסים ביניהם אינו ברור. ישנו הפסוק הפותח, "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מְרָא וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחֵם הַיּוֹם"; אחריו בא האירוח של ה"אנשים", המתגלים כמלאכי ה', באוהל אברהם, וקבלת הבשורה מפיהם על הריגה הנסי של שרה; ולבסוף, הדו־שיח בין אלוהים לאברהם על גורלה של סדום. שלושה חלקים הנשזרים לסיפור אחד: האם לפנינו סצנה אחת, שתיים או שלוש?

שלוש היא התשובה הפשוטה. תחילה נראה ה' לאברהם אחרי ברית המילה – ביקור חולים, כדברי רש"י. אחר כך באו האורחים. וההתמקחות הנועזת על סדום – גם היא אירוע לעצמו.

הרמב"ם במורה הנבוכים (ב, מב) עונה: שתי סצנות. לדעתו, התגלות ה' לאברהם בפסוק הפותח אינה אירוע לעצמו, אלא כותרת לשני החלקים הבאים בפרק, המפרטים את תכניה של ההתגלות.

ואפשר גם לומר שלפנינו אירוע אחד מתגלגל. ה' מתגלה לאברהם, אך בטרם יתחיל לדבר רואה אברהם את עוברי האורח ורץ לארחם. משעזבו, הוא חוזר לה', ושומע ממנו על הצפוי לסדום.

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

בתשובה שנבחר גלומה הכרעה פרשנית נוספת: אל מי פונה אברהם באומרו עם הגעת האורחים, "אֲדֹנָי, אִם נָא מְצַאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדְךָ; יִקַּח נָא מְעַט מִיָּמִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם... " (יח, ג-ד)? האם "אדוני" לשון קודש, או לשון חול של פנייה לאדונים האורחים? אם האורחים הגיעו לאברהם בשעה שה' נגלה אליו, ייתכן ש"אדוני" הוא פנייה של אברהם לקב"ה.

עמימות דומה באשר לפנייה "אדוני" מופיעה בתחילת הפרק הבא, כאשר שני המלאכים, מאורחיו של אברהם, באים לבקר את לוט בסדום. לוט משתחוה לקראתם אפיים ארצה ואומר, "הֲנֵה נָא אֲדֹנָי, סוּרוּ נָא אֵל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינּוּ וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם" (יט, ב). שוב קבלת אורחים, פנייה אל "אדוני" והצעה לרחוץ רגליים. במקרה הזה, ההקשר אינו מספק סיבה לחשוב שלוט מדבר אל אלוהים, ונראה ברור ש"אדוני" הם המלאכים. בדרך זו הולכים תרגומים רבים של התורה ללעז, כאן וגם בפרק יח.

לעמימות הפרשנית הזו יש השלכה הלכתית. אם "אדוני" הוא לשון קודש, חלה קדושה על כתיבת הפסוק הזה, על הקלף שהוא כתוב עליו ועל קריאתו, קדושה שעמה דינים מיוחדים. ההלכה נדרשה אפוא לסוגיה הפרשנית שלנו. היא קבעה שבפסוק של לוט "אדוני" לשון חולין, ואילו בפסוק שבפי אברהם – קודש.

מכאן ששיעור הדברים בפתיחת פרשתנו הוא כזה: ה' נראה אל אברהם; אברהם רואה שלושה אנשים ניצבים עליו, רץ לקראתם, משתחוה, פונה לה' ואומר לו: ברשותך, אלוהי, אִם נָא מְצַאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדְךָ, כלומר חכה עד שאכניס את האורחים. ואז, כמעט בנשימה אחת, פונה אברהם לאורחים ומציע להם לרחוץ רגליהם, לנוח ולאכול. כך מבינה

פניהם של שלושה עוברי אורח אלמונים. זוהי גדלותו של אברהם. הוא ידע שעבודת אלוהים והכנסת אורחים דבר אחד הן ולא שניים.

רבי שלום מבעלז, בעל דובר שלום, העיר בספרו הערה יפהפייה על פרקנו. בפסוק ב מתוארים שלושת האנשים "נצבים עָלָיו", על אברהם – והנה בפסוק ח, כשאברהם משרת אותם ומאכילם, הוא מתואר כ"עֹמֵד עֲלֵיהֶם". היחס התהפך. תחילה, האנשים היו גבוהים מאברהם, שהרי הם מלאכים והוא רק אדם. אך כשהאכילם והציע להם קורת גג – נעשה גבוה אפילו ממלאכים.

חז"ל בחרו באפשרות הרדיקלית ביותר משלוש האפשרויות להבין את מבנה פרק יח: האפשרות שמדובר בסיפור אחד רצוף, שבו מעשה של הכנסת אורחים קוטע לשניים התגלות אלוהית ומשעה אותה לזמן מה. בעשותם זאת, הם עוררו אותנו להבין עיקרון העומד ביסוד חיי האמונה: אנו מכבדים את אלוהים דרך כיבוד צלמו, האדם.

הגמרא, ומכוננת עקרון יסוד: "גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה".¹ אברהם היה צריך לבחור בין התגלות אלוהית לבין הכנסת אורחים שהוא סבר שהם "אנשים", ובחר באפשרות השנייה. אלוהים נענה לבקשתו, וחיכה עד שאברהם יגמור לטפל באורחיו.

הייתכן? האין זו חוצפה, שלא לומר כפירה, להעדיף טיפול בצורכי שעה של בני אדם משמיעת דבר השכינה? בחירתו זו של אברהם מלמדת אותנו עיקרון חשוב. עובדי האלילים בזמנו סגדו לשמש ולירח ולכוחות הטבע כלאוהות. הם העריצו את הכוח ואת בעליו. אברהם, לעומתם, ידע שאלוהים נמצא לא בטבע אלא מעבר לו. יש בכל היקום רק דבר אחד שאלוהים נתן בו את צלם דמות תבניתו: האדם. כל אדם, רב אונים וחסר אונים כאחד.

כוחות הטבע הם אימפרסונליים, כלומר לא אישיים, חסרי פנים וזהות. הם "משהו", לא "מישהו". ולכן מי שעובד אותם סופו שיאבד את אנושיותו שלו. כמאמר משורר התהלים, "עֲצִבְיָהֶם כְּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יָדַי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, אֲזַנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ... כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בְּיַד בָּהֶם". מי שסוגד לכוחות אימפרסונליים אינו יכול להישאר פרסונלי, להישאר אנושי וחומל, נדיב וסולח. אמונתנו באל פרסונלי, כזה שאפשר לומר לו "אתה", היא היא הגורמת לנו לקדש את כבוד האדם.

אברהם, אבי המונותאיזם המוסרי, ידע אמת פרדוקסלית: לחיות חיי אמונה פירושו לראות את חותמו של אלוהים בפניו של האדם הזר. קל לקבל את פני השכינה כשהיא מתראה בפנינו כאלוהים; אך קשה להבחין בה, בשכינה, כשהיא מסתרת מאחורי